

מבט על, גיליון 1056, 14 במאי 2018

שבוע האפרטהייד הישראלי 2018:

היקפו הצטמצם, מאמצי בלימה רשמו הישגים, ועדיין מקור לדאגה

מיכל חטואל-רדושיצקי

ב-14 השנים האחרונות הפך "שבוע האפרטהייד הישראלי" אירוע שנתי שמצוין בכמה ממדינות העולם. אירוע זה מעורר דאגה בשל כרסומו בתחושת הביטחון של קהילות יהודיות בעולם, הניכור שהוא מזין כלפי ישראל בקרב קהילות יהודיות, והאפקט המצטבר של הקמפיין שמטרתו לבדוד את ישראל בזירה הבינלאומית. בהתמודדות עם האתגר, מדינת ישראל ותומכיה צריכים להיערך למאמצים ארוכי טווח, לשאוף לפתח מזדי הערכה ומדידה שיהיו מסוגלים להתעלם מ"הרעש" שיוצר שבוע האפרטהייד הישראלי כדי לאמוד את השפעת הקמפיין עצמו והצלחת המאבק בו, לעקוב אחר חידושים ומגמות, וכן לאפשר זרימה חופשית ובטוחה של המידע בין כל הגורמים הרלוונטיים למאבק. מתבהר גם תפקידה החשוב של המדינה בעבודה שיטתית לגישור בין הקהילות היהודיות בישראל ובתפוצות.

ב-14 השנים האחרונות הפך "שבוע האפרטהייד הישראלי" לאירוע שנתי שמצוין בכמה ממדינות העולם, וביניהן ארה"ב, בריטניה, קנדה ודרום אפריקה. ה"שבוע" מתקיים כל שנה בימים מסוימים, בין מחצית פברואר למחצית אפריל. בשונה מהבעת ביקורת קונקרטית נגד מדיניות מסוימת של ממשלת ישראל, שבוע האפרטהייד מתמקד בפעילות אנטי-ישראלית בוטה, המבטאת טענה לקשר ודמיון בין מדינת ישראל לבין האפרטהייד בדרום אפריקה במטרה לעודד דה-לגיטימציה ובידוד של ישראל בזירה הבינלאומית.

"שבוע האפרטהייד הישראלי" מעורר דאגה בשלושה מישורים: ראשית, האירועים שמתארגנים בחסותו עלולים להתפתח (ולרוב אכן מתפתחים) לגילויי אנטישמיות והשמצות, וכתוצאה מכך, כך מדווח, לתחושת חוסר ביטחון בקרב הקהילות היהודיות, ובמיוחד בקרב הסטודנטים היהודים בקמפוסים. שנית, סקרים ומחקרים מראים שהציפייה מסטודנטים יהודים בקמפוסים להפגין זיקה כלשהי לנושא (בין אם לתמוך במסר של האירועים ולגנות את ישראל, או לחילופין לצאת חוצץ כנגד התופעה ולהגן על ישראל) ללא קשר לעמדתם הפוליטית האישית או לאי-רצונם לנקוט עמדה, גורמת כעס וחרדה העשויים לדחוף אותם לתחושת ניכור מישראל. שלישית, שבוע האפרטהייד הישראלי, המהווה רק חלק מקמפיין רחב יותר לפגיעה בתדמית ישראל, מגלם חתירה פעילה לדה-לגיטימציה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

בדומה לשנים קודמות, גם ב-2018 היו הפעילויות שהתקיימו במסגרת שבוע האפרטהייד שונות ומגוונות: מוונדליזם וגרפיטי (כמו למשל, "הצינונות היא גזענות"; "מתנחל אחד כדור אחד"; "לבנים בלבד/ישראלים בלבד"), דרך מיצגים חזותיים ודרמטיים, שדימו חומת הפרדה ומחסומים, עד אירוח דוברים ועריכת הצבעות לגבי החלטות להחרים את ישראל. אף על פי שכל הפעילויות המתבצעות בחסות שבוע האפרטהייד הישראלי חותרות לאותה מטרה – בידוד והחרמת ישראל – ניכרת שונות בין הביטויים השונים בארבע המדינות שנבדקו: ארצות הברית,

קנדה, בריטניה ודרום אפריקה. זאת, בשלושה תחומים: רמת התיאום - בדרום אפריקה, פעילויות שבוע האפרטהייד התרחשו כולן באותה מסגרת זמן, בעוד שבמדינות אחרות הן התפרסו על פני כחודשיים. מיקום האירועים: בארצות הברית, שבוע האפרטהייד מתמקד בעיקר בפעילויות בקמפוסים ובסביבותיהם והשתתפו בהן בעיקר צעירים, בעוד שבמדינות אחרות, האנרגיות תועלו גם (ולעתים בעיקר) לפעילויות מחוץ לקמפוס, וכווננו לקהלים מגוונים באמצעות ערבים שהוקדשו להקראת שירה, צעדות ומפגשים בכנסייה. אשר לתכנים: בכל אחת מארבע המדינות נערכו אירועים ששבו והדגישו נושאים קבועים "מסורתיים", שמופיעים מדי שנה, ביניהם מחסומים, "החומה"; "קולוניאליזם ישראלי" או "אפרטהייד", לצד אירועים שהתמקדו בהתפתחויות שוטפות, כמו מאסרה של הפעילה הפלסטינית עהד תמימי או הגירוש המתוכנן של מהגרים ומבקשי מקלט מישראל (יצוין שאירועי שבוע האפרטהייד האחרונים נערכו ברובם לפני פרוץ העימותים בין צה"ל למפגינים פלסטינים בגבול ישראל עם רצועת עזה).

למרות האתגרים הברורים, הכרוכים במדידה ובכימות של התופעה, ראיונות עומק עם פעילים פרו-ישראלים בארבע המדינות הובילו למסקנה כי בהשוואה לשנים קודמות, שבוע האפרטהייד הישראלי של 2018 ניכר בהיקף מצומצם והיה רגוע מעט יותר ביחס לשנים קודמות, הן בקרב תומכיו והן בקרב מתנגדיו לו. ניתן לייחס את הירידה המסוימת בעצמת ובהיקף האירועים למספר גורמים, ביניהם האפשרות, שלאחר 14 שנים, הקמפיין החוזר על עצמו אינו מצליח ליצור את אותן התרגשות והתלהבות שמעוררים נושאים חדשים שעל הפרק. זאת לצד העובדה כי מטבעו מדובר בקמפיין המתחרה בבעיות מקומיות דחופות. הסבר אפשרי נוסף הוא גם חידוש ראוי לציון: רצון של מארגני הקמפיין למשוך קהלים ניטרליים, שבא לידי ביטוי בריכוך המסרים ובמסגור מחדש של הקמפיין השלילי הרגיל לכיוון כותרות כמו "שבוע מניעת השקעות בישראל"; "שבוע המודעות לפלסטיין" או "שבוע עזה". עם זאת, יש לשים לב להדגשה חוזרת של פעילים פרו-ישראלים את מספרם ההולך ועולה של יהודים בקרב תומכי קמפיין האפרטהייד. יש גם לציין את הגעת הקמפיין לראשונה להודו, שם התקיימו האירועים במספר ערים.

הערכת המאבק בשבוע האפרטהייד מצביעה כי הפעילים הפרו-ישראלים לא הופתעו יתר על המידה מתוכן האירועים או מהיקפם, וכי קבוצות שונות הצליחו לאחד כוחות ולהפגין יכולת לשתף פעולה בייזום פעילויות. כמו כן הפעילים הפרו-ישראלים ידעו לנקוט אסטרטגיות שונות להתמודדות עם קמפיין ההשמצות. לדוגמה, בדרום אפריקה דאג המחנה הפרו-ישראלי בין השאר להרחיב את פעילותו כבר בתקופה שקדמה לשבוע האפרטהייד כדי להשפיע על האווירה, עוד קודם לקמפיין השלילי המתקרב, וגם להימנע מלשלב את הרוחות במהלך השבוע עצמו; בארצות הברית, לעומת זאת, פעילויות רבות התמקדו בהפצת נרטיב פרו-ישראלי בתגובה לרטוריקה האנטי-ישראלית בזמן אמת. פעילות המאבק בשבוע האפרטהייד מותגה בדרך כלל באופן חיובי, תוך דגש על דיאלוג לעומת מחלוקות, לצד הבלטת היבטים מגוונים של ישראל ושל החברה הישראלית.

מרואינים בכל אחת מהמדינות שנבחנו ציינו כי מאמצי הבלימה שנערכו ב-2018 שילבו לקחים שהופקו משנים קודמות, בכללם בקשות שהופנו מראש לרשויות האוניברסיטה לחזק את האבטחה בקמפוסים במהלך השבוע ולהגדיר אזורים נפרדים לפעולה בעד ונגד ישראל. כן התאפיינה הפעילות הפרו-ישראלית פחות בתגובה לאירועים שליליים ויותר בייזום פעילות עם נרטיב חיובי. ניכר שהפעילים הפגינו מודעות גבוהה למדידה ולכימות של ההצלחות, תוך תיעוד מדדים כגון פרסום של כתבות תקשורת המתייחסות לקמפיין; כמות "טרולים" ברשתות

החברתיות; מספר הפעילויות שיצאו לפועל ומספר המשתתפים; החלטות BDS שעלו ואושרו, או מספר האוניברסיטאות שבהן נערך הקמפיין.

למרות שדומה כי ההיקף וכוח המשיכה של אירועי שבוע האפרטהייד הישראלי ב-2018 פחתו, ובמקביל נרשמה עלייה בתחכום וביעילות של מאמצי הבלימה - לא יהיה זה נכון לדחות את התופעה כחסרת משמעות. מעבר להשפעה המצטברת שיש למאמצי הדעה-לגיטימציה של ישראל באופן כללי, וגם למאמצים לבסס השוואה בין ישראל לאפרטהייד בדרום אפריקה בפרט - מטרידים במיוחד הדיווחים החוזרים מהפעילים על אודות חלקם הגובר של סטודנטים יהודים, הנוטלים חלק בקמפיין נלהב נגד ישראל. מגמה זו, הבולטת ביותר בארצות הברית, מדגישה את הנזק הגלום בהזנת השסעים בין ישראל ליהודי התפוצות על ידי המערכה המקיפה והשיטתית לדעה-לגיטימציה של ישראל.

מאחר שהקמפיין השלילי נגד ישראל מופץ בעיקר על ידי פעילי חברה אזרחית, גם מאמצי הנגד יעילים יותר כשהם מובלים ומתוכננים על ידי פעילי חברה אזרחית מקומיים במדינות השונות. פעילים אלה נמצאים במקום הטוב ביותר להבין ולהגיב למורכבות ולייחודיות של כל מדינה - שלעתים הן פחות ברורות או מובנות לגורמים מבחוץ. למרות שמדיניותה השנויה במחלוקת של ממשלת ישראל בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני בהחלט מזינה חלק מהאירועים, אין לטעות ולראות בנוהג שבוע האפרטהייד, כמו גם בקמפיין ה-BDS כולו, קריאה לפתרון הסכסוך, לכינון שתי מדינות לשני עמים, או לדיאלוג. לפיכך, מדינת ישראל ותומכיה צריכים להיערך למאמצים ארוכי טווח, לשאוף לפתח מדדי הערכה ומדידה שיהיו מסוגלים להתעלם מ"הרעש" שיוצר שבוע האפרטהייד הישראלי, כדי לאמוד את השפעת הקמפיין עצמו ואת הצלחת המאבק בו, ובמסגרת זו לעקוב אחר חידושים ומגמות מתפתחות וכן לאפשר זרימה חופשית ובטוחה של המידע בין כל הגורמים הרלוונטיים למאבק. ממצאי המחקר מדגישים בנוסף את תפקידה החשוב של מדינת ישראל בגיבוש אסטרטגיה שיטתית לגישור בין הקהילות היהודיות בישראל ובתפוצות.